

212

OCTUBRE
2013

A LA CERCA DEL *DEMOS* EUROPEU

Elina Viilup, Investigadora principal, CIDOB

No hi ha *demos* europeu, se'ns diu repetidament. Però segueix sent certa aquesta idea? Què en diuen els fets? Un *policy brief* recent d'un projecte d'investigaci3 paneuropeu ha posat de manifest que la Uni3 Europea ha canviat profundament la vida de tots els europeus, oferint al ciutadà mig, oportunitats internacionals més enllà de les que podien oferir les elits polítiques - com viatjar, estudiar o viure a l'estranger. Contactes transfronterers facilitats per la Uni3 que també han ajudat a difondre els valors cosmopolites, com la tolerància i la voluntat d'acceptar la responsabilitat del destí d'altres països. Contràriament a la creença comuna, la noci3 de que les institucions internacionals són el mitjà adequat per tractar els problemes mundials o regionals comuns és àmpliament acceptada, tot i la creixent desconfiança cap a la pr3pia Uni3 Europea i les seves institucions. De fet, la integraci3 europea ha transformat tots els estrats de les societats europees comportant una "europeitzaci3 horitzontal" substancial.

Tanmateix, l'espai polític europeu es va conformant de manera lenta però definitiva, inclús a través de la protesta popular contra el canvi radical del que es considera la forma de vida europea. La crisi econ3mica i les conseqüents reformes d'austeritat estan posant el model de benestar europeu en perill, posant en dubte el que els europeus consideren els fonaments - des de la seguretat de les pensions fins a l'accés universal a l'educaci3 pùblica i a l'assistència sanitària gratuïta. A mesura que les poblacions estan patint els impactes de la crisi econ3mica i financera, la desconfiança cap a les institucions nacionals i europees està en augment. Tot i que les decisions econ3miques són, de fet, preses conjuntament pels governs nacionals de la UE, aquests cauen cada vegada més en la temptaci3 de donar a entendre que no han de ser considerats responsables de com s'implementen les mesures d'austeritat i que les decisions les pren "Brussel·les". Els bocns expiatoris perfectes per la seva distància ffsica i mental respecte el votant, les institucions europees són àmpliament vistes pel pùblic com a decisives per a imposar les seves solucions econ3miques neoliberals als Estats membres. La creixent pobresa i la misèria, sobretot al sud d'Europa, però no exclusivament, està empenyent la gent als carrers. El debat sobre els assumptes europeus s'ha filtrat des de les sales de conferències de les elits als bars, restaurants i cantonades dels carrers, i ens agradi o no, l'anomenat ciutadà mitjà europeu cada vegada dona més veu a la seva opini3 (sovint desfavorable) sobre els assumptes europeus. És innegable que les eleccions al Parlament Europeu de 2014 es duran a terme en un context polític molt complicat.

Alhora, el major interès per Europa, encara que aparentment negatiu, pot no ser-ho del tot. Tot i que el populisme radical està guanyant terreny, denunciant el “mandat de Brussel·les”, la majoria dels manifestants no qüestionen Europa com a tal. De fet, l’antieuropisme és sols una fracció marginal dels manifestants i no pas la característica definitiva d’un ampli moviment de protesta. L’element de discòrdia per als desil·lusionats no és doncs la integració europea en si mateixa, sinó la manera com “es governa Europa”, la distància i l’opacitat en la presa de decisions, la manca de rendició de comptes i l’excés de burocràcia. Denuncien una *Europa*, que creuen, que no defensa suficientment el model social europeu. Aquesta denuncia, conjuntament amb el fet que Europa està en boca de tothom, pot estar ajudant a donar forma a la percepció d’un destí europeu comú. Pot ser vist, doncs, com una oportunitat per construir l’Europa que els ciutadans volen - una Europa que sigui més responsable davant dels seus ciutadans i més centrada en la preservació de la forma de vida europea.

Al nivell de les elits, la integració política ja és profunda. Els partits nacionals s’uneixen més i de manera més estreta en un marc paneuropeu. Per primera vegada a la història, i per impulsar la participació dels votants, els principals partits europeus estan a punt de fer realitat el que va ser durant molt temps un somni federalista, per haver-se compromès a presentar candidats per a la presidència de l’executiu europeu de cara a la campanya de les eleccions al Parlament Europeu del proper any. Olli Rehn, comissari d’Afers Econòmics i Monetaris, ja ha fet públic el seu interès de liderar la campanya dels liberals europeus. Martin Schulz, l’actual president del Parlament Europeu, és un dels preferits per ser nominat candidat a la Presidència de la Comissió en representació del Partit dels Socialistes Europeus. D’altra banda, no es tracta d’una dinàmica exclusiva dels partits tradicionals proeuropeus paneuropeus, sinó que els partits i els moviments de protesta també estan establint contactes constantment amb els seus homòlegs europeus, fet que contribueix a enfortir les relacions entre les societats civils europees.

Amb aquest estretament dels vincles entre els europeus, no és d’estranyar que les eleccions nacionals hagin deixat de ser un assumpte exclusivament nacional. L’any passat, el públic europeu va tenir la vista posada en l’enfrontament dels dos candidats a la presidència francesa, Sarkozy i Hollande. Molts esperaven, especialment al sud d’Europa, que aquest últim, en cas de ser elegit, proporcionés un contrapès necessari a les polítiques d’austeritat d’Alemanya. Cap comici nacional europeu, però, ha rebut tanta atenció com les eleccions federals alemanyes de 2013. Alemanya, en tant que (encara que reticent) líder hegemònic, està modelant la vida de milions de ciutadans a través de les seves polítiques europees, i per tant s’esperava que els resultats de les seves urnes tinguessin un efecte dòmino més enllà de les fronteres germanes.

Com que les eleccions nacionals, particularment les dels Estats membre més poderosos de la UE, s’han convertit en un assumpte europeu amb conseqüències directes per als ciutadans més enllà de les fronteres nacionals, necessitem de millors mecanismes democràtics per atendre les demandes dels ciutadans europeus. Els pobles d’Europa estan creant vincles econòmics, polítics i socials més forts que mai, podem estar presenciant els inicis de la creació d’un *demos* europeu. Aquest *demos*, cada vegada més, comparteix uns valors comuns, però es troba frustrat en front la incapacitat d’influir en el seu propi destí, ja que les decisions es prenen més enllà dels seus propis governs nacionals.

Per tant, necessitem institucions polítiques europees que siguin veritablement responsables i representatives dels ciutadans europeus i suficientment fortes per dur a terme els canvis polítics i econòmics que garanteixin la prosperitat econòmica i la protecció d’un model social europeu consolidat. L’encara pendent de materialitzar promesa de les “famílies polítiques europees” de constituir la seva candidatura a la presidència de l’Executiu europeu és una innovació ben rebuda que milloraria la

rellevància de la campanya per a les eleccions de 2014. També podria enfortir el Parlament Europeu elegit per sufragi directe vis-a-vis els Estats membres, ja que seria difícil que els governs nacionals ignoressin els resultats de les eleccions. La millora institucional faria, sense cap mena de dubte, de la molt criticada Comissió un òrgan políticament més responsable davant dels representats de l'electorat europeu. Aquest canvi, no obstant, no és suficient. Durant els darrers anys la Comissió s'ha vist empesa a exercir la funció d'un òrgan purament tècnic encarregat de la implementació de les decisions preses pels Estats membres de la UE al si del Consell. És per tant prioritari, que la presa de decisions al Consell sigui més transparent i responsable davant els ciutadans europeus.

Finalment, inclús tal canvi institucional no serà suficient per crear un *demos* europeu que en última instància sigui capaç de sostenir una Unió Europea políticament més unificada, que al seu torn sigui més influent en un món cada cop més multipolar. Per a que les eleccions europees esdevinguin realment europees, necessitariem que almenys una part dels parlamentaris europeus fossin elegits mitjançant llistes transnacionals i un govern europeu robust directament responsable davant els ciutadans. La designació de candidats europeus al major càrrec de la Comissió és un pas en la direcció correcta. El *demos* europeu, si no és ja una realitat, no és tan utòpic com semblava.